

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง "การศึกษาการสืบทอดงานศิลปะผ้าทอของกลุ่มชนไทยทรงดำในจังหวัดเพชรบุรี" เป็นการวิจัยทางมานุษยวิทยา (Anthropology) ผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาดังนี้

1. ศึกษารวบรวมเอกสารและงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

2. ในการศึกษาภาคสนาม ผู้วิจัยได้กำหนดตัวอย่างประชากรที่ศึกษา โดยใช้วิธีสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง ผู้วิจัยเลือกได้อำเภอที่ศึกษา จำนวน 3 อำเภอ ในจังหวัดเพชรบุรี คือ อำเภอเขาย้อย อำเภอหนองหญ้าปล้อง และอำเภอบ้านลาด เนื่องจากทั้ง 3 อำเภอ เป็นที่ตั้งหลักแหล่งของกลุ่มชนไทยทรงดำที่ยังมีการทอผ้าแบบพื้นบ้านไทยทรงดำ โดยคำนึงถึงการคมนาคม บุคลากร ความเพียงพอของข้อมูล

2.1 อำเภอเขาย้อย เป็นแหล่งภูมิลำเนาของกลุ่มชนไทยทรงดำที่อยู่กันอย่างหนาแน่น ผู้วิจัยได้เจาะจงเลือก เฉพาะตำบลที่มีการคมนาคมสะดวกที่สุด คือ ตำบลหนองปรุง ตำบลทับคาง ตำบลเขาย้อย และตำบลห้วยท่าช้าง โดยเฉพาะตำบลหนองปรุงเป็นตำบลที่กลุ่มชนไทยทรงดำเข้ามาตั้งหลักแห่งเป็นแห่งแรกเมื่อสมัยที่เข้ามาอยู่ในประเทศไทย เป็นตำบลที่มีประชากรทอผ้าแบบพื้นบ้านไทยทรงดำมากที่สุด

2.2 อำเภอหนองหญ้าปล้อง เจาะจงเลือกตำบลท่าตะคร้อ เพราะเป็นตำบลที่มีกลุ่มชนไทยทรงดำ ทอผ้าแบบพื้นบ้านไทยทรงดำมากที่สุด

2.3 อำเภอบ้านลาด เจาะจงเลือกตำบลห้วยซ้อ และตำบลหนองโสน เพราะเป็นตำบลที่มีกลุ่มชนไทยทรงดำ ทอผ้าแบบพื้นบ้านไทยทรงดำมากที่สุด

3. การสร้างเครื่องมือในการวิจัย

3.1 แบบสัมภาษณ์เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การสร้างแบบสัมภาษณ์ผู้ให้ข่าวสำคัญ (Key Informant Interview) ของแต่ละตำบล คุณสมบัติของผู้ให้ข่าวสำคัญ (Key Informant) คือต้องเป็นสตรีผู้สูงอายุของชาวไทยทรงดำ ที่มีประสบการณ์การทอผ้า และรอบรู้วิธีการทอผ้า ตลอดจนการทำลวดลายแบบต่าง ๆ รวมถึงการย้อมสีผ้าแบบพื้นบ้านไทยทรงดำ และสามารถสื่อสารกับผู้วิจัยได้เป็นอย่างดี

แบบสัมภาษณ์ (Interview guide) ได้สร้างแบบสัมภาษณ์ขึ้นเพื่อเป็นแนวทางในการสัมภาษณ์ ครั้งแรกเป็นฉบับร่างนำเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ พิจารณาแก้ไข แล้วปรับปรุงอีก 1 ครั้ง

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำแบบสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นไปเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ เพื่อขอคำแนะนำในการปรับปรุงแก้ไข (รายชื่อผู้เชี่ยวชาญอยู่ ภาคผนวก ก.) แล้วจึงนำมาปรับปรุงแก้ไข

จึงนำไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่างประชากร หลังจากนั้นผู้วิจัยได้สร้างขึ้นโดยอิงทฤษฎีการสืบทอดทางวัฒนธรรม ของวิบูลย์ ลี้สุวรรณ (2535) เป็นพื้นฐาน โดยมีแนวคิดดังนี้ คือ "การทอผ้าที่ใช้เป็นเครื่องนุ่งห่มปกปิดร่างกาย เป็นภูมิปัญญาชาวบ้าน (Local Wisdom) เป็นสิ่งสะท้อนให้เห็นความดีงามของท้องถิ่น เพราะเป็นภูมิปัญญาที่สะสมกันมาเป็นเวลานานนับพันปี เป็นการเรียนรู้ที่สืบทอดกันมาจากบรรพบุรุษ มากกว่าการเรียนรู้จากแหล่งอื่น จะเป็นการสืบทอดกันภายในครอบครัว ลักษณะเช่นนี้ ผู้เรียนจะต้องเรียนจากการบอกด้วยปาก และหัดทำจนเกิดความชำนาญ" (วิบูลย์ ลี้สุวรรณ, 2535)

แบบสัมภาษณ์ประกอบด้วยโครงสร้าง คำถามในด้านต่อไปนี้

ก. สภาพทั่วไป

- ประวัติความเป็นมาของกลุ่มชนไทยทรงดำ
- สภาพปัจจุบัน
- คติความเชื่อ ประเพณี และวัฒนธรรมท้องถิ่น

ข. การทอผ้าของกลุ่มชนไทยทรงดำ

- การทอผ้าของกลุ่มชนไทยทรงดำ (วัสดุ อุปกรณ์ วัตถุดิบ เทคนิค กรรมวิธี)
- คุณค่าทางศิลปะและประโยชน์ใช้สอย ของผ้าทอของกลุ่มชนไทยทรงดำ □

ค. การสืบทอดการทอผ้าของกลุ่มชนไทยทรงดำ

ผู้วิจัยได้ดำเนินการสัมภาษณ์ดังต่อไปนี้

1. สัมภาษณ์ข้อมูลเบื้องต้นจากกลุ่มผู้นำชุมชน เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน หัวหน้ากลุ่มแม่บ้าน เพื่อนำมาเป็นข้อมูลพื้นฐานในการสร้างแบบสัมภาษณ์กลุ่มชนไทยทรงดำที่ทอผ้า
2. สัมภาษณ์ผู้ที่ทอผ้าอยู่ในปัจจุบัน ซึ่งมีบุตร-หลานที่กำลังทอผ้า กลุ่มผู้ทอผ้าประกอบด้วยบุคคล 3 กลุ่มย่อย คือ

กลุ่มที่ 1 กลุ่มสตรีไทยทรงดำ ผู้ได้รับการสืบทอดการทอผ้าแบบพื้นบ้านไทยทรงดำที่มีอายุ 31-50 ปี เนื่องจากสตรีในวัยนี้เป็นวัยที่ได้ศึกษาการทอผ้า และการทอตลอดอายุผ้า จนเกิดความชำนาญแล้ว จะใช้เวลาว่างจากหน้าที่ประจำวัน ในครอบครัว และอาชีพหลักจะทอผ้าเก็บไว้ใช้เองในครอบครัว ถ้าตั้งเกณฑ์อายุน้อยกว่านี้ จะยังไม่มี ความชำนาญในกรรมวิธี มีจำนวน 15 คน

กลุ่มที่ 2 กลุ่มสตรีไทยทรงดำ ผู้ที่กำลังทอผ้าแบบพื้นบ้านไทยทรงดำอยู่ในปัจจุบัน มีอายุ 51-70 ปี สตรีไทยทรงดำในเกณฑ์อายุ 51-70 ปีนี้ เป็นวัยที่หมดภาระหลักทางครอบครัว เช่น บุตรแยกครอบครัวออกไป หรือประกอบอาชีพเลี้ยงตัวเองได้แล้ว วัยนี้จึงเป็นวัยที่สตรีไทยทรงดำจะทอผ้าอย่างมีความสุข จะทอผ้าเก็บไว้มาก ๆ เพื่อใช้ในพิธีกรรมตามความเชื่อ โดยเฉพาะงานศพของตนเอง และคนในครอบครัว มีจำนวน 28 คน

กลุ่มที่ 3 กลุ่มสตรีไทยทรงดำที่เคยทอผ้าแบบพื้นบ้านไทยทรงดำ ซึ่งปัจจุบันไม่ได้ทอผ้าแล้ว เนื่องจากมีอายุมาก และสายตาไม่ดี อยู่ในสภาพเป็นย่า-ยาย และสอนกรรมวิธีการทอผ้าให้กับบุตร-หลานของไทยทรงดำ มีจำนวน 7 คน

3.2 แบบบันทึกข้อมูลภาคสนาม (Field notes) ใช้ในการบันทึกข้อมูลจากการสังเกตแต่ละครั้งเป็นการจดบันทึกสิ่งที่สังเกตได้ตามความเป็นจริง บรรยายถึงสภาพแวดล้อมบุคคล และเหตุการณ์ในการทอผ้า และสอนทอผ้าให้กับบุตร-หลาน

3.3 แบบสังเกต เป็นแบบสังเกตที่เป็นการบันทึกในเวลาที่ทำการทอผ้า และการสอนทอผ้าให้กับบุตรหลาน โดยสังเกตครั้งละประมาณ 15 นาที

4. วิธีดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม

การเดินทางเข้าหมู่บ้านเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล

ระยะที่ 1 ศึกษารายละเอียดของข้อมูลเบื้องต้น จากที่ว่าการอำเภอเขาย้อย อำเภอหนองหญ้าปล้อง และอำเภอบ้านลาด โดยสอบถามรายละเอียดจาก นายอำเภอ และพัฒนาการประจำอำเภอ. ดังกล่าว

ระยะที่ 2 เดินทางเข้าหมู่บ้านในตำบลต่าง ๆ ที่ยังมีการทอผ้า ตามข้อมูลที่ได้จากที่ว่าการอำเภอในระยะที่ 1 เพื่อสำรวจที่ตั้งของหมู่บ้าน สภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ สถานที่ที่เป็นจุดรวมของชุมชน เช่น วัด บ้านผู้นำชุมชน (ผู้ใหญ่บ้าน-กำนัน) เพื่อเป็นเครื่องชี้้นำในการออกไปปฏิบัติภาคสนาม และนำแบบสัมภาษณ์ไปทดลองใช้ เพื่อนำแบบสัมภาษณ์มาปรับปรุงแก้ไขอีก 1 ครั้ง ก่อนนำไปใช้จริง

ระยะที่ 3 นำแบบสัมภาษณ์ที่ผ่านเกณฑ์การวิเคราะห์จากผู้ทรงคุณทรงคุณวุฒิ และอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ พิจารณา แก้ไขปรับปรุงแล้วนำไปสัมภาษณ์ กลุ่มประชากรที่เป็นกลุ่มเป้าหมาย

ระยะที่ 4 เก็บรวบรวมข้อมูล จากการสัมภาษณ์ การสังเกต โดยใช้แบบสัมภาษณ์ แถบบันทึกเสียง บันทึกภาพ เป็นภาพสไลด์ และภาพสี

5. การวิเคราะห์ข้อมูล มีขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

5.1 ขั้นตรวจสอบข้อมูลและความเพียงพอของข้อมูล ตรวจสอบว่าข้อมูลที่รวบรวมได้มีความเพียงพอ และเหมาะสมต่อการนำมาวิเคราะห์หรือไม่ ถ้าพบว่ายังไม่ครบถ้วน จะเก็บข้อมูลเพิ่มเติมในส่วนที่ต้องแก้ไขหรือขาดหายไป การตรวจสอบความน่าเชื่อถือ และความแม่นยำของข้อมูลโดยตรวจสอบข้อมูลที่ได้รับกับผู้ให้ข่าวสำคัญ (Key Informant) ซึ่งในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนด คุณสมบัติของผู้ให้ข่าวสำคัญ (Key Informant) จะต้องเป็นสตรีผู้สูงอายุของชาวไทยทรงดำ ที่มี

ประสบการณ์ในการทอผ้า และรอบรู้วิธีการการทอผ้า ตลอดจนการทำลวดลายแบบต่าง ๆ รวมถึงการ
ย้อมสีผ้าของไทยทรงดำ และสามารถสื่อสารกับผู้วิจัยได้เป็นอย่างดี

5.2 ขั้นการจัดระเบียบข้อมูล นำข้อมูลที่ได้จากแบบสัมภาษณ์ แยกตามวัตถุประสงค์
และกรอบของการวิจัย

5.3 ขั้นวิเคราะห์ข้อมูล โดยวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์ โดยวิเคราะห์เนื้อหา
ร่วมกับแบบสังเกต และแบบบันทึกข้อมูลภาคสนาม ร้อยละ และความถี่

5.4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลและอภิปรายผลในการวิจัยรูปความเชิง และตาราง
ประกอบการอธิบาย

ศูนย์วิทยพัชกร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย